

SPYTIHNĚV – „DUCHONCE“: NOVÁ MALÁ STANICE GRAVETTIENU V NAPAJEDELSKÉ BRÁNĚ

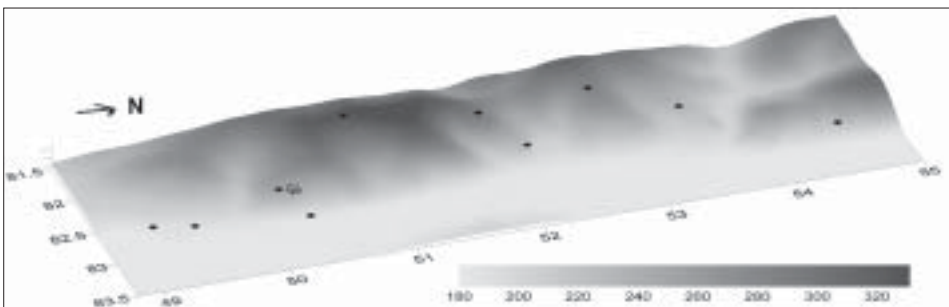
Petr Škrdla, Miriam Nývltová - Fišáková, Archeologický ústav AV ČR, Brno

Při povrchové prospekci v prostoru Napajedelské brány byla objevena nová gravettská stanice. Následoval rozsahem nevelký výzkum, který zachytil prostorově vymezenou kumulaci artefaktů a osteologického materiálu.

V rámci grantového projektu zaměřeného na zpracování nálezů z Jarošova II a revizi paleolitického osídlení Uherskohradištska (Škrdla 2002) byl proveden drobný odkryv na lokalitě Spytihněv – „Duchonce“. Poloha lokality, respektive bodu [0,0] v relativním souřadném systému, který byl na zkoumané ploše vytyčen, je 49°09,477' s. š. a 17°30,052' v. d. (elipsoid WGS 84, střední polohová odchylka měření < 5 m). Lokalita byla objevena během systematické terénní prospekce na podzim 2002. V květnu 2003 byla na lokalitě realizována zjišťovací sondáž. Na ploše, odkud byly získány nálezy povrchovým sběrem, byla vyhloubena série sond, z nichž jedna zachytila relikv kulturní vrstvy a artefakty štípané kamenné industrie, kosti a ojedinělé uhlíky. Nálezový horizont ležel těsně pod orníci a místy byl zasažen orbou. Na základě zjištěné situace jsme v září 2003 na lokalitě provedli větší odkryv, který měl za cíl zdokumentovat míru poškození lokality zemědělskou činností a získat kolekci artefaktů včetně uhlíků na radiokarbonové datování. Vzhledem ke skutečnosti, že nálezový horizont byl situován těsně pod orníci a docházelo k jeho poškozování orbou, je možné tento výzkum charakterizovat jako záchranný. Ovšem i v rámci tohoto typu výzkumu jsme se snažili uplatnit co nejvíce z metodiky charakteristické pro výzkum systematický. Proto jsme pracovali v souřadném systému a artefakty větší než 1,5 cm i větší kosti jsme zaměřili ve dvou horizontálních souřadnicích. Plocha výzkumu byla rozdělena na sektory o rozměrech 0,5×0,5 m a veškerý sediment prokopané kulturní vrstvy byl proplavován na sítích s rozměrem oka 2 mm.

Poloha lokality

Lokalita je situována při jižním vstupu do Napajedelské průrvy na temeni, které vybíhá z východního svahu kóty Maková. Nadmořská výška je 245–248 m (výškový systém baltický – po vyrovnání). Řeka Morava původně meandrovala při úpatí svahu, dnes je její umělé koryto vzdáleno 0,5 km od lokality. Za pozornost stojí i vývěr minerálního pramene „Slavnica“ 1 km SSV. Tento pramen, vzhledem ke svému chemickému složení (sirná, středně

Obr. 1. Mapa osídlení Spytihněvsko – Napajedelského sídelního areálu.

mineralizovaná, hydrouhličitano-chloridová sodná, hypotonická minerální voda) a k teplotě 10–14 °C (Květ–Kačura 1976), mohl hrát významnou roli pro zdejší osídlení – představoval nejen nezamrzající zdroj vody i během glaciálu, ale skýtal i možnost získání soli. Tyto skutečnosti nepochybně přitahovaly nejen člověka, ale i zvěř ze širokého okolí.

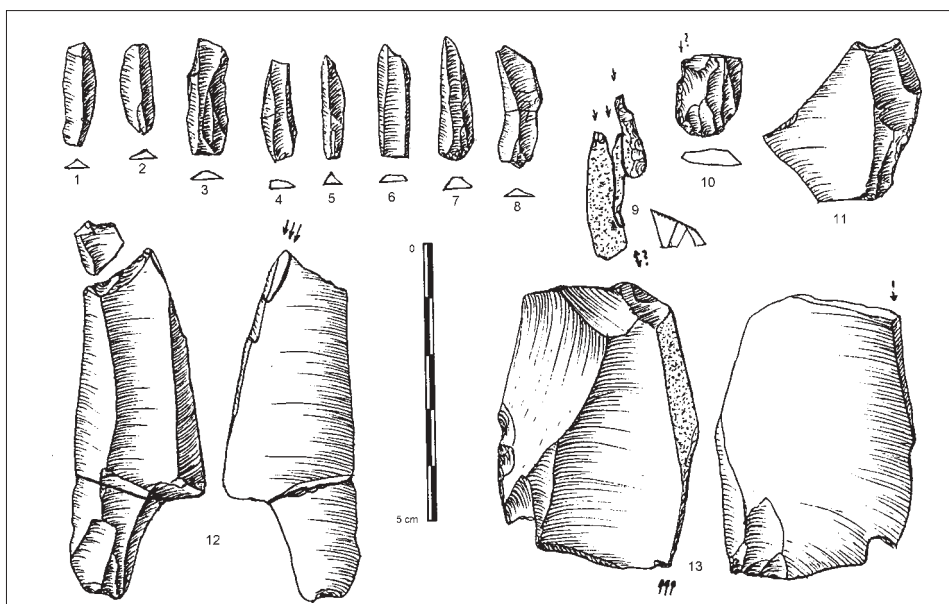
Jižně lokality je nápadná strž, kterou ve vlhčích obdobích roku protéká periodická vodoteč. Z tohoto místa by měl pocházet nález mamutí stoličky a stehenní kosti, který byl získán při kopání sklepa v roce 1925 (Hrubý 1951, 69). Další nález (zlomky mamutích klů, stoliček, pažní kosti a stehenní kosti nosorožce) byl učiněn při úpatí východního svahu pod lokalitou, pod drážním domkem při stavbě silnice Spytihněv–Napajedla v roce 1938 (Hrubý 1951, 69). Vzdálenost prvního nálezů od lokality činí přibližně 300–400 m, v případě druhého jen 250 m. Další Hrubého lokalita, tentokrát i s nálezů štípané kamenné industrie, je situována 800 m JJV v poloze Němeča.

Stratigrafie

Lokalita je situována na drobném, izolovaném výskytu spraše, který zachycuje geologická mapa oblasti (Havlíček 1980, příl. V.). Tento relikt sprašových sedimentů je silně postižen jevy, které jsou charakteristické pro závěr glaciálu. Jedná se především o rozpraskání povrchu do mozaikové struktury, následný vertikální posun takto vzniklých ker a soliflukce. Nálezový horizont, který má charakter šedomodré spraše s vysokým obsahem CaCO₃, je uložen na bázi nejmladší spraše. Podloží tvoří hnědá, jílovitá půda. Spraš přechází přímo do ornice. Rozhraní je ostré, bez charakteristického B-horizontu, což svědčí o silné erozi v souvislosti se zemědělským obděláváním pozemku. Tato eroze byla někdy v 50. letech umocněna zaoráním meze nebo úvozové cesty, která probíhala při jižním okraji lokality. Jej průběh je dodnes patrný jako mírná protáhlá sníženina.

Štípaná kamenná industrie

Lokalita dosud poskytla dohromady necelých 450 artefaktů štípané kamenné industrie (z toho více než 400 ks představují artefakty menší než 1,5 cm, které byly získány při plavení).

Obr. 2. Vybrané artefakty štípané kamenné industrie.

V následujících řádcích je popsána pouze stratifikovaná kolekce (povrchová činí dalších 12 artefaktů).

Jako surovina pro výrobu štípané kamenné industrie byly použity silicity z ledovcových sedimentů, ojediněle doplněné radiolaritem (5 %).

Z technologického pohledu kolekce sestává převážně z drobných úštěpků (366). 23 kusy jsou zastoupeny rydlové odpady, i když v řadě případů je obtížné rozhodnout, zda-li se jedná o rydlový odpad nebo mikročepel (obr 2:1–9). V kolekci stojí za zmínku série 7 mikročepelí, dvě rydla a dva úštěpy s místní retuší (obr. 2:11). První rydlo je hranové na příčně retušované, zlomené čepeli (obr. 2:12). Na toto rydlo byla přiložena odlomená proximální část čepelce a jeden rydlový odpad. S výrobou tohoto rydla pravděpodobně souvisí i drobný odštěpek, který vznikl při retušování distální části čepelce (nepodařilo se ho však připojit). Druhé rydlo představuje proximální fragment několikanásobného rydla (obr. 2:13). Distální část tohoto artefaktu je odlomena, takže možnost, že z něho pochází série 3 rydlových odpadů, není možno prokázat (shodná surovina i tloušťka artefaktu, obr. 2:9). Kolekci doplňuje proximální zlomek čepelce s náznakem rydlového úderu (obr. 2:10), který však vznikl spíše jako následek zlomení než cílená snaha o výrobu rydla. Je zajímavé, že nebyl nalezen mikrolit s otupeným bokem, přestože lokalita byla plavena.

Za pozornost stojí i vysoký index složitelnosti ($is = 40,9$), jehož hodnota výrazně převyšuje doposud analyzované soubory (cf. Škrdla 1997). Další charakteristiky skládanek již odpovídají ostatním lokalitám ($in = 43,75$, poměr lomy/sekvence/reutilizace je 13/2/3).

Osteologický materiál

V rámci analýzy osteologického materiálu byly zpracovány veškeré stratifikované nálezy z lokality (tj. z výzkumu v září 2003 i z drobné sondáže z května 2003). Získaný materiál je silně fragmentární, ale přesto bylo možné identifikovat tři lovné zvířecí druhy, a to: mamuta srstnatého (*Mammuthus primigenius*), soba polárního (*Rangifer tarandus*) a koně sprašového (*Equus germanicus*). Soupis osteologického materiálu je uveden v tabulce 1.

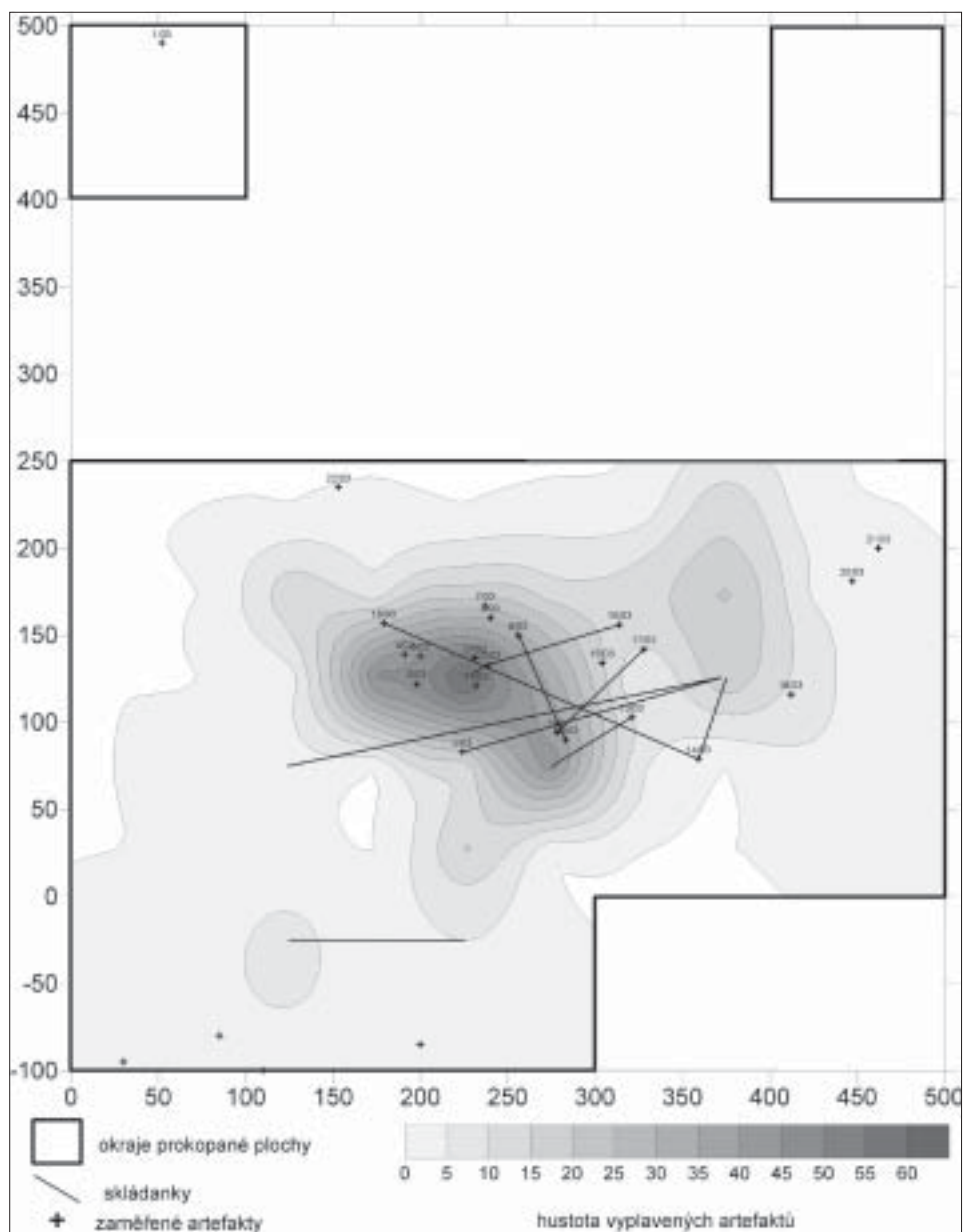
Tabulka 1. Četnost nálezů jednotlivých částí kostry u jednotlivých druhů/ minimálním počtem jedinců.

Druh zvířete – druh kosti	Mamut srstnatý (<i>Mammuthus primigenius</i>)	Sob polární (<i>Rangifer tarandus</i>)	Kůň sprašový (<i>Equus germanicus</i>)
zuby	4/1		
obratle		1/1	
pažní kosti	1/1		
záprstní kosti			1/1
pánve	1/1		
holenní kosti	2/1		
identifikovatelné zlomky kostí z mamuta	45		
zubovina	42		
neidentifikovatelné zlomky kostí	213 z toho 90 spálených kostí		

Z tabulky je patrné, že se zachovalo velmi málo identifikovatelných kostí, které patřily u každého zvířecího druhu vesměs jednomu jedinci. Co se týče mamuta, zde jde zřejmě o kosti z jednoho jedince. Podle velikosti stoličky (*molar*) a ramenní kosti (*humerus*) s odpadlou proximální epifýzou lze říct, že mamut byl v době smrti mladší než 25 let.

Přesněji to nelze určit, protože se nezachoval distální konec pažní kosti, kde by bylo zřejmé, zda distální epifýza byla již přirostlá či nikoliv (distální epifýza u mamutů přirůstala přibližně kolem 12. roku).

Na kostech jsou zřetelná povětrnostní a transportní poškození, což ukazuje na dlouhou povrchovou expozici a následný transport (pravděpodobně soliflukcí), opětovanou expozici nadložních vrstev erozí a pozdější narušení vlivem zemědělského využití lokality.

Obr. 3. Rozptyl nálezů.

Planigrafie

Artefakty štípané kamenné industrie jsou nahromaděny ve dvou dílčích kumulacích, které spolu na základě skládanek souvisí. Celkový průměr koncentrace je přibližně 3 m, na jeho periferii byly nalezeny větší mamutí kosti. Tato situace odpovídá „centrifugálnímu efektu“ známému i z jiných gravettských lokalit (cf. Svoboda et al 1993). Otázku, nakolik je tato situace ovlivněna postsedimentárními procesy, může zodpovědět pouze další terénní výzkum.

Zhodnocení

Závěrem je možné konstatovat, že přestože z hlediska počtu kusů není získaný soubor příliš bohatý, je zajímavý několika následujícími skutečnostmi. Podařilo se nám zachytit prostorově vymezenou kumulaci artefaktů, které je možno skládat (index složitelnosti výrazně převyšuje dosud takto zpracované kolekce). Zdá se tedy, že artefakty budou pocházet z jedné krátké sídelní epizody – „single event site“. Kolekce je též zajímavá absencí pro gravettien typických mikrolitů (přestože z výplavu máme mikročepele a téměř čtyři stovky drobných úštěpků).

Zkoumané návrší, kde je možné předpokládat další nálezy, má rozměr zhruba 1 ha. V okolí námi zkoumané plochy je nálezový horizont situován bezprostředně pod ornici a tudíž přímo ohrožen zemědělskými pracemi na lokalitě. Proto by bylo vhodné ve zmíněném prostoru realizovat rozsáhlejší záchranný výzkum, který by ověřil a zdokumentoval rozsah lokality včetně hloubky uložení sedimentů a současně prozkoumal další ohrožené polohy.

Poděkování

Výzkum i tento příspěvek byly realizovány za podpory grantu GA AV ČR č B8001203 a rovněž za podpory výzkumného záměru MŠMT J 13/98: 113100006. Závěrem bychom chtěli zmínit i všechny spolupracovníky (v abecedním pořadí) – Mgr. J. Bilavčíková, Mgr. R. Bortel, Mgr. M. Králík, L. Nejman, Z. Schenk, D. Sojka, I. Šterc, Mgr. P. Urbanová.

Literatura:

- H a v l í č e k, P., 1980: *Vývoj terasového systému řeky Moravy v hradištském příkopu*. Anthropozoikum 13, 93–125.
- H r u b ý, V., 1951: *Paleolitické nálezy z Uherskohradištska*. ČMM, Sci. soc., 36, 65–101.
- K v ě t, R., K a č u r a, G., 1976: *Minerální vody Jihomoravského kraje*. Praha: ÚÚG.
- S v o b o d a, J., Š k r d l a, P., und J a r o š o v á, L., 1993: *Analyse einer Siedlungsfläche von Dolní Věstonice*. Archäologisches Korrespondenzblatt 23, 393–404.
- Š k r d l a, P., 1997: *The Pavlovian Lithic technologies*. In: J. Svoboda, ed. Pavlov I – Northwest. DVS 4, 313–372.
- Š k r d l a, P., 2003: *Paleolitické osídlení Uherskohradištska*. Ve službách archeologie 4, 165–168.

Ing. Petr Škrdla, PhD. (n. 1970) absolvoval FS VUT v Brně, v současné době vědecký pracovník AÚ AV ČR v Brně, oddělení paleolitu a paleoetnologie. Zabývá se především technologiemi opracování kamene v paleolitu. V současné době řeší projekt „Jarošov II v kontextu paleolitického osídlení Uherskohradištska“.

RNDr. Miriam Nývltová-Fišáková (n. 1974) absolvovala PřF UK v Praze, v současné době odborný pracovník AÚ AV ČR v Brně, oddělení paleolitu a paleoetnologie a doktorand na Ústavu geologie a paleontologie PřF UK. Zabývá se především paleontologií kvartérních savců a archeozoologií.

Spytihněv – Duchonce: New Small Gravettienne Station in the Gate of Napajedla

A b s t r a c t

As the result of an intensive surface survey carried out within the framework of the project, which is aimed in reanalyzing the Paleolithic occupation of the Uherské Hradiště Area, the new Gravettian site was found in the area of Napajedla Gate. Because the cultural layer at this site was located very close to the surface of a ploughed field, an area of 17 m² was opened for a salvage excavation in 2003. This excavation yielded a series of stone artifacts (ca. 450 items produced mainly of erratic flint, including two burins) and faunal remains (mammoth, reindeer, horse). An analysis of the excavated material including its spatial distribution shows that artifacts were distributed over an area of ca. 3 m in diameter and may represent “a single event site”. No characteristic Gravettian microlithic tools were found. The site’s vicinity (ca. 1 ha) represents potentially threatened archaeological site.

Spytihněv – Duchonce: eine neue kleine Gravettien-Lokalität im Gebiet von Napajedelská brána

Z u s a m m e n f a s s u n g

Bei der Oberflächenprospektierung, die im Rahmen des auf Wiederverarbeitung des Paläolithikums im Gebiet von Uherské Hradiště ausgerichtete Projekt durchgeführt wird, wurde in der Gegend Napajedelská brána eine neue Gravettien-Station entdeckt. Da sich die Kulturschicht nicht tief unter der Erdoberfläche befand und durch das Ackern zerstört wurde, musste im Jahre 2003 auf einem Gelände von 17 m² eine Rettungsgrabung durchgeführt werden. Die Untersuchung erbrachte eine Kollektion von cca. 450 Stück Steinartefakten (überwiegend aus Moränen-Feuerstein erzeugt, einschließlich zwei Stichel) und tierischen Überresten (Mammut-, Renntier-, Pferdeknochen). Die Analyse dieser Funde und deren Verteilung hat eine räumlich begrenzte Anhäufung von Artefakten und osteologischen Funden in einer durchschnittlichen Höhe von ca. 3 m. festgestellt. Diese Schicht kann auf die Existenz einer Siedlung hinweisen. Es wurden keine gravettienzeitlichen mikrolithischen Werkzeuge gefunden. Die Umgebung der Lokalität (etwa 1 ha) gilt als potenziell bedrohte archäologische Fundstelle.